ఆసావేరి

వెంకటరత్నం, బస్తీబ్రతుకు ఇహ యీ జన్మకు విడిచిపెట్టానని ఖాయంచేసుకున్న తరువాత, – ఏనాడో పుట్టిపెరిగిన మేనమామలగారి ఊరు చేరుకున్నాడు: ముక్కుపచ్చలు అరకముందు ఆ గ్రామం వదిలిపెట్టి, – చదువుకోసం బస్తీ చేరుకోవడమేమిటి! ఇహ అంతే, – మళ్ళీ నాటికి నేడు, – పదిహేనేళ్ళకు, – మళ్ళీ ఆ ఊరు తొక్కడం:

వేసంకాలం సెలవలు వచ్చినా యింటికి వెళ్ళడమనే మాటే లేదు: మేనమామకు ఏటికి ఏడాదీ బస్తీలో, – ఏదో కోర్టులో ఏ తగాయిదో ఉంటూనే ఉండేది. చుట్టు పక్కల షుమారు ఏభై అరవై గ్రామాల తాలూకు దావా తగాయిదాలన్నీ ఈయన చేతిమీదుగానే నడిచేవి. పాపం, ఆ బ్రాహ్మడికి, – బ్రతికినన్నాళ్ళూ క్షణం తీరికంటూ లేదు. పోనీ అద్యంతాలకు యింత లప్ప యిచ్చాడా అంటే – అదీ లేదు; ఆ కొంప ఒకటీ – మరో రవంత చెక్కా –

ఆ యిల్లు ఒక్కటే – ఒంటికట్టుగా మిగిలింది: అదీ ఇన్నాళ్లనుంచీ దీపంపెట్టే దిక్కు అంటూ లేక, అలాగే అఘోరిస్తూంది, ఉన్నంత మేర ఉంది – కూలినంత మేర కూలింది – ఏదో ఊళ్లోవాళ్ల పుణ్యమా అంటూ – అసలు నామరూపాలు లేకుండాపోక – అంతంతమాత్రంగా ఉంది.

అమ్మమ్మ పుణ్యమా అంటూ, చెప్పించిన రెండు ముక్కలూ అబ్బినవి. కాని, చెప్పిన బుద్ధులు ఒక్కటైనా చెవికి ఎక్కలేదు. ఆవిడది ఎప్పుడూ ఒక్కటే పోరు – "చెడిపోతావురా, నాయనా! పెళ్ళిచేసుకొని ఒక్క యిల్లువాడవి అవరా!–"

పెళ్లిమాత్రం చేసుకోనంటాడు. నీవు ఏది చెప్పినా చేస్తానుకాని, అదిమాత్రం ఎత్తవద్దంటాడు. పోనీ అని, – అమ్మమ్మ ఊరుకుంటుందా – ఆవిడ ఆ నసా మానలేదు – వీడు అదే జవాబూ మానలేదు.

చదువుకున్న ముక్కలు అక్కరకు వచ్చినవి: తోటి వారందరికన్నా ప్రయోజకు డనిపించుకుంటూన్నాడు. ఊళ్లో నలుగురిచేతా, ఔననిపించుకుంటూన్నాడు – వాహినీగానే బ్రతుకుతున్నాడు –

"ఎంత సంపాయించిమాత్రం ఏంలాభం? బ్యాంకీలో డబ్బు మూలుగుతుంటే మాత్రం – అదంతా ఏం జేసుకోను? – ఏ పొణెమూ లేకపోయిన తరువాత – ఇదంతా ఎవరు తినను? నేను హరీ అన్న తరువాత, ఆకలి ఎరిగి, వేళకు పెట్టెడు అన్నం పెట్టేదిక్కైనా ఉండదాయె – వీడు ఏం కాను? వెయ్యేళ్ళు పండాల్సిన పంట వీడిబ్రతుకు ఎలా వెళ్లమారును?"

ఇదే ఎంతసేపటికీ అమ్మమ్మ గొండాడింపు! వినడం పరిపాటైపోయి - క్రమంగా, వినిపించుకోకుండా చక్కా పోయేవాడు -

పెళ్ళి మాటంటే గిట్టకపోవడానికి - అవతల సాగిస్తూన్నది ఏమీ లేదు:

- తను పుట్టినతరువాత, ఇంకా నెలైనా వెళ్లకముందే, అమ్మంటూ లేకుండా పోయింది: అమ్మ ఎలా ఉండేదో తెలియదు: గ్రాయకం వస్తూన్నప్పటినుంచీ - ఇదొక్కటే గుర్తు - ఎప్పుడుచూసినా, నాన్న తన్ను ఒళ్లో కూర్చోపెట్టుకునో, - చంకను వేసుకునో, భుజంమీద బజ్జోపెట్టుకుని చిచ్చికొడుతూనో - ఎప్పుడూ ఏడుస్తూండేవాడు - వెక్కి వెక్కి ఏడుస్తూండేవాడు - తన్ను గుండెలకు గట్టిగా అదుముకుని, - భయం వేసేట్టు బావురుమనేవాడు. గుండెలు చీలిపోతున్నట్టు రంపకోతగా మూలిగేవాడు -

అదే జ్ఞాపకం: నాన్నపడ్డబాధంతా జ్ఞాపకం -

అమ్మమ్మ కస్సు బుస్సూమన్నప్పుడల్లా అమ్మ జ్ఞాపకం వచ్చేది - నాన్న మూలుగు వినపడేది -

ఎందరితీరో, పేరుపేరువరుసా చెప్పి అమ్మమ్మ విసుక్కున్నప్పుడల్లా - 'ఇదీ సంగతి!' అని చెప్పిచెపుదా మనిపించేది - చెపితే, ఆ సత్యకాలం మనిషికి ఏం అర్థం అవుతుంది? - కూతురుని తలచుకుని కుమిలిపోతుంది -

అమ్మమ్మకు, చెట్టంత కూతురు పోయిందన్న విచారంకన్న - అలాటి రుషితో వెయ్యేళ్ళూ వర్ధిల్లే అదృష్టం అమ్మకు లేకపోయిందనీ, ఎప్పుడా, ఎప్పుడా అని బ్రతికిన ఆ నాలుగునాళ్ళూ, కంటికి ఏకధారగా తపస్సుచేసి, ఆ తపస్సు ఫలించి కన్ను మూశాడనీ, నాన్ననే, నాన్నపడ్డ బాధనే తలచుకుని ఎప్పుడూ ఇదయేది: నాన్నంటే, అమ్మమ్మకు, ఆ ఉన్న ఒక్క కొడుకుమీదాకన్నగూడా ఎక్కువ లక్ష్యం.

పెళ్ళిమాట ఎత్తితే, అందుకూ అంతభయం! - అచ్చటా - ముచ్చటగా, చక్కగా చెట్టాపట్టాలు వేసుకుని చిలకాగోరింకలల్లే పోయే, ఏ దంపతుల్ని చూసినా, కర్మం తప్పివస్తే - వాడూ అలాగే కుమిలిపోవాల్సిందేకదా అనిపించేది - మనస్సు ఎప్పుడూ శుభం పలికేది కాదు -

2

వెంకటరత్నానికి ఒక్కడే మనసు కలిసిన స్నేహితుడు. ఆ ఒక్కడికి పెళ్ళీ పేరంటాలు అయినాయి. కాని, ఒక్కనాడూ పట్టుమని సుఖపడ్డ పాపానపోలేదు. ఆ చిన్నది, అసలే అబ్బనాకారం పిల్లట - ఆ ఏడు ఆ ఏడు వచ్చినకొద్దీ ఏమాత్రమూ రెక్కోకపోంగా, మరీ మూలికచెడ్డది: అయినా, ఆ అడ్డంకి తీరి, వీడి యింటికి - అంటే రంగశాయి యింటికి వచ్చిన వేళావిశేషంకొద్దీ రవంత కోలుకుంది: అది, చివరకు మూణ్ణాళ్ళ ముచ్చటే అయినా, అంతలోనే, పెనిమిటికి అరచేత వైకుంఠం చూపించింది. చివరకు, అంత బాధపడకుండా, చూసేవారిని బాధపెట్టకుండా కాలం తీరిపోయింది.

- రంగశాయికి ఇంతటి కష్టం వచ్చిందని కబురు తెలియగానే, వెంకటరత్నం, ఓ వారంరోజులబాటు మూసిన కన్ను తెరవలేదు: ఇంకోవారం రోజులదాకా వీధిమొగం చూడలేదు:

ఇంకా ఒంటికి సత్తువ సరిగ్గా చేరుకోకపోయినా, నడిచేందుకు ఓపిక లేకపోయినా, అలాగే యీడుకుంటూ బయలుదేరాడు.

"ఎక్కడికిరా నాయనా, ఇప్పుడూ?" అంది అమ్మమ్మ: ఫలానిచోటికని చెప్పాడు:

"అయితే యిప్పుడు వద్దులే!" అంది:

"ఏం?" అన్నాడు:

"నువ్వు – వెళ్ళినవాడివి, ఏదో అడ్డదిడ్డంగా వాగుతావు! – బాగుండదు" అని బతిమాలినట్టు చెప్పింది –

"నాకేమంత కళ్ళుమూసుకుపోయినా యనుకున్నావా? వాడలా పుట్టెడు దుఃఖంతో ఉంటే–"

"అదేరా నాయనా, నేను వద్దన్నది! వాడు మళ్ళీ పెళ్ళికొడుకు కవుతూంటే–!"

"అఁ!" అని వెంకటరత్నం దద్దరిల్లిపోయినాడు –

"కాకేంరా! – పెళ్ళాంపోతే, పెళ్ళికొడుకు? – ఊఁపూఁటే శుభమస్తు అనుకుంటారుట! – నెల తిరగకముందే, ఆ మూడు ముళ్ళూ పడిపోవద్దూ మరి?–" వింటూనే నిలుచున్నవాడు అలా చదికిలపడిపోయినాడు – అమ్మమ్మ తన ధోరణిలో పాత ఆలాపన ఎత్తుకుంది:

"అది, ఒక్క ఆ రుషికి చెల్లిందిరా నాయనా! – నా తల్లి, నా కడుపులో చిచ్చుబెట్టిపోయిన తరువాత, ఆ నాయన ఒక్కనాడు పట్టుమని ఇంత అన్నం తిన్నాడా, ఏనాడైనా కంటినిండా, అదమరచి నిద్రపోయినాడా!" – అలా, ఏడ్చి ఏడ్చి–"

వెంకటరత్నం ఒరదూసిన కత్తల్లే బయలుదేరాడు.

రంగశాయిని, నమిలి మింగేద్దా మన్నంత కోపంగా ఉంది: వీడూ ఓ మనిషేనా! – వీడిదీ ఓ బ్రతుకేనా? –

– గుమ్మం ఎక్కుతూనే, అనవలసినవి నాలుగూ అనేశాడు, మొగానే! పట్టుకు దులిపేశాడు.

రంగశాయి, దేనికీ సమాధానం చెప్పకుండా, వింటూ తలవంచుకు కూర్చున్నాడు. కొంతసేపటికి తలఎత్తి, మొండి చూపు చూశాడు: అక్కడున్న పెద్దమనుష్యులలో ఒకరు కల్పించుకున్నారు:

– "చాలేవయ్యా అనవసర ప్రసంగం – మహా కొమ్ములు మొలిచినట్లు మాట్లాడుతున్నావ్ – పిలవని పేరంటంగా వచ్చి, ఏమిటీ అగడం? – ఇది కుటుంబ వ్యవహారం! – "

అలా వాగుతున్న దౌడ వాచేట్టు కొట్టడం వెంకటరత్నం చేతులోపనే! – కాని, అసహ్యంవేసి, కొంచెం అంచాడించాడు: ఇంతలో, ఊతణ్ణి ఎరుగున్న మరోవృద్ధు అనునయంగా ఇలా మొదలుపెట్టాడు –

"అలాక్కాదు నాయనా!

"ఇది, ప్రపంచధర్మం – ఎంత దుఃఖం వచ్చినా, శరీరఇంద్రియ వ్యాపారము లున్నవి చూశావూ, అవి యథారీతిని సాగుతుండవలసిందే! ఇది కేవలం భగవన్నిర్దిష్టము బాబూ –"

వెంకటరత్నం ఒళ్ళు మరచిపోవడానికి ఇంతకుమించిన పుర్రేపు అక్కరలేదు.

ఆ వృద్ధు ఎక్కడకు తేలుస్తాడో తనకు తెలుసును – 'మనిషిపోతే పోయిందే అనుకో – పుట్టేడు దుఃఖమే అనుకో, అందుకని, నిత్య – నైమిత్తిక కర్మకాండ ఏది మానాడు? – పోయినవాళ్ళకోసం అఘోరిస్తూకూర్చుంటే ఇహ ఆ బ్రతుకు ఏంకాను? – ఉసూరుమంటూ రోజులు ఎలా వెళ్ళమారను?' – ఇదే ధోరణి కాదూ? –

ఈ ముక్కలన్నింటికీ తలదన్నే సబబైన సమాధానాలు వెంకటరత్నానికి తెలియకనా?

– "ఏంబాబూ, సరేగానీ, ఇలా కాకుండా, మరోలాగు జరిగిందనుకోండి! – పిల్లదే ఉండి, చిన్నవాడే కన్నుమూశా డనుకోండి! – అప్పుడూ ఇదేనా తతంగము? – ఆశ్రయం ఏమీ లేనిదే, పండితుడికీ, వనితకూ, లతకూ బ్రతుకుతెరువు లేదని, పెద్దలు సెలవిచ్చిన మాటే కద! – అందుకని, ఏడుపులూ పెడబొబ్బలూ మానిపించి, మళ్లీ పెళ్ళిపందిరి వేయించేవారేనా?–"

ఇలా ధీ అంటే, అవతల పెద్దమనిషి, సవ్యంగా సమాధానం చెప్పడం మానేసి, మొగం కండలు చించుకుని, గంపంత యాగీచేసి, అందరూ కలిసి తన్ని తరిమేసినంత రభస చేస్తారని రూఢిగా తెలుసు: అయనకు జవాబు చెప్పడం అనవసరం: – ఆ మొగంవంక చూస్తేనే, మీద తేళ్ళూ జెర్రులూ ప్రాకినంత కంపరం ఎత్తుకొచ్చింది. అయన నయగారాలు వింటూంటే పరమ అసహ్యం వేసింది:

ఉవ్వెత్తు తామసం దిగమ్రింగుకుంటూ, కొట్టినట్టు లేచి నిలుచున్నాడు; మండిపడుతూ వచ్చేస్తున్నాడు:

రంగశాయి, సిగ్గూబిడియమూ లేని మొగం పెట్టుకుని, లేచివచ్చి –

"సాయంకాలము కలుసుకుంటానులేరా!–" అన్నాడు.

"వద్దు – ఈ జన్మకు నీమొగం చూపించవద్దు..." మెడనరాలు బిగుసుకుపోయినట్టు రిక్కించి, తనలో తాను గొణుక్కున్నాడు – వచ్చేశాడు –

– జ్వరం వచ్చినా బాగుండిపోను. ఒళ్ళు తెలియకుండా మూలుగుతూ పడిఉండేవాడు – కాక తగలకపోగా, మెడకు తాడుపోసి, గాడినూతిలో, దింపినట్టుంది: నెత్తిమీద వెయికొండలపెట్టు ఏదో పెద్ద గుయ్యారం పడ్డట్టు ఉంది: నోటికి వచ్చినట్లు తిట్లన్నా పెగిలినా, కొంత ఇదిగా ఉండేది: మాటంటూ పెగలదు: ఎదుర్రొమ్ములో కుతకుత లాడిపోతుంది –

కాని – అలా పట్టూ విడుపూ అంటూ లేకుండా, తిని – కూచుని ఖాయలా తెచ్చుకోవడం కూడా విసుగే:

"దేనికి నే నింత బాధపడటం? –
ఒక్క రంగశాయి మొగానే ప్రొద్దుపొడిచిందా?
లోకంలో నూటికి ముప్పాతిక ఈతీరేగా?
అందరినీ ఉద్ధరించగలుగుతున్నానా?
అవకతవకలు మానిపించగలుగుతున్నానా? –
లోకం ఎట్లాపోతే నాకేం? –

నా దోవ నాదీ! – దానిగతి దానిదీ!"–

– అని మొండితనం, బొత్తిగా ఉడుకు మోతుతనంగా వచ్చేదే కాని, నిభాయించుకోలేకపోయేవాడు: వడసారం ఆ వయసుకే, వెయ్యేళ్లూ నిండిన ఆ చిన్నదాన్ని తలంచుకుంటే, మళ్ళీ మనసు యథాప్రకారం అయేది.

"– బ్రతికినన్నాళ్ళూ, అలా, ముక్కుతూ మూలుగుతూనే, అలాగే ఓపికా, లేని నవ్వూ తెచ్చిపెట్టుకుని, కట్టుకున్నవాణ్ణి సుఖపెట్టాలని ఇదయింది, కాని, తానేంబావుకున్నది?–

అదంతా, వీడు మరచిపోయినట్టేనా? –

కొత్తనీరు వచ్చి, పాతనీరు తుడిచి పెట్టుకుపోయిన తీరేనా? – ఆ చిన్నదే జ్ఞాపకం రాకుండా బ్రతికే రాక్షసుడా?–

కాదనుకుందాం: రంగశాయి మామూలుమనిషే అనుకుందా: లోకాన్నుద్ధరించేం దుకే, పెద్దఘటాల పోరు మాపుకునేందుకే, మళ్ళీ గూటి దీపం పెట్టే దిక్కుకోసం పట్టుబలవంతాన మొగ్గాడనుకుందాం!

ఇహ, ఆ సంసారం ఏం లక్షణంగానో ఉంటుంది: వీడు, ఈ పెళ్ళాంమీద చిరాకు వచ్చినప్పుడల్లా, పోయినదాన్ని తలచుకుంటూ, కంటతడి పెట్టుకుంటూ, నీకన్న అదే మంచిది, గుణవంతురాలు అని, అయినవేళా, కానివేళా ఎంచులు పెడుతూంటే, ఇహ, మరి, దీని మనసు ఎలా ఉంటుంది? – వాళ్ళ ఆయనకు రెండో సంబంధం కాని – తనకు మొదటి అఘోరింపేకదా –

– వీధిబడి అరుగుమీద, ఏబ్రాసంటి చంటివాడు, బోడిపలకమీద గీతలు గీస్తున్నట్టు, మనస్సంతా, ఇలాటి దద్దమ్మ– ఆలోచనలు గీరుకుంటున్నాయి – పలక విసిరికొట్టినట్టు–మనసు విసిరివేశాడు – అది, చెక్కు చెదరకుండా కప్పల్లే అంటి పట్టుకుని ఉంది:

ఈ ఆలోచనల్లో ఒక్కటీ తనది కాదు: అవన్నీ అది కాలంనుంచీ, ఎందరో గింజుకుంటూన్నవి – పూర్వజన్మకుమల్లె పట్టుకుని బాధిస్తూన్నవి –

క్రీస్తునాధుడు అందరిపాపాలకూ ఆహుతి అయిపోయిన, పంధొమ్మిదివందలేండ్ల పైచిలుకు, యీనాడు, ఇంతవరకూ చదివి, ఇన్నీ చూసి, ఇలా వాజమ్మల్లే ఆలోచిస్తూపడుకోవడం తనకూ, తను చదువుకున్న అంతంతలావు పుస్తకాలకూ పరమ – నామర్దా!

కాని, ఇప్పుడు ఏమిటి చెయ్యడం? – రంగశాయిని పట్టుకుని, పనసకాయకుమల్లే, పప్పు–పప్పు చేసేస్తే –

చేస్తేమటుకు, వీడి ఒక్కడి పీడా విరగడైపోతుంది కాని, లోకం అంతా, డొంకలో పల్లేరుకాయలేగా! –

–గోడకేసి కొడుతున్న బంతల్లే, ఎటు ఆలోచించినా ఎదురుతిరిగి, తనముందరే మళ్ళీ గంతువేస్తూంది: కొట్టినకొద్దీ మిడిసిపడుతూంది –

– ఇదికాదు, ఉపాయం: వాడికిలేనిబాధ తనకెందుకూ? – వాడు పుట్టెడు దుఃఖంలో వున్నాడని తను అంగలార్చడ మెందుకూ? – పురాణాల్లో రుషులల్లే ఏ చెట్టుకొమ్మకో కాళ్ళు తగిలించి, తలకిందులుగా వ్రేళ్లాడితేమటుకు, కంటికి కనపడేది అంతేగా! – అదేగా!

ఈ ఒంటిని వాళ్ళకోసం, వీళ్ళకోసం, వృధాగా రొష్టుపెట్టడం ఎందుకూ? – చదువుకునే రోజుల్లో నాలుగు మంచి ముక్కలు చెవినిపడ్డపాపాన దేహాన్ని యావత్తూ మడికట్టించి కూర్చోపెట్టడం సబబేనా? –

3

ఉప్పెన వచ్చినప్పుడు –

కెరటం తాటిప్రమాణంగా ఊరిమీదికి విరుచుకుపడ్డప్పుడు – అంత ప్రమాదం కనిపించదు. విసురు తెగిపోయి – మళ్ళిపోతున్నప్పుడే, – ఊరు మొత్తాన్నంతా తుడిచిపెట్టుకుపోతుంది –

తెల్లవారేటప్పటికి, వెంకటరత్నం మనస్సు, సముద్రపు ఒడ్డున వానకురిసి వెలిసినట్టుంది – అంతా ఏకచదును అయిపోయింది. కాని అడుగుపడితే, ఆ ముద్ర అలాగే హత్తుకుపోతుంది –

ఎన్నడూ, వంచినతల ఎత్తనివాడు, నిద్రలేచినప్పటినుంచీ, వెన్నువిరుచుకునే తిరుగుతున్నాడు:

ఏ ఆడపిల్ల చూచినా, గుమ్మటంగా అందంగా కనిపించుతూంది. నడుంవంగిన అవ్వ – కాలుతీసి కాలుపెట్టలేక యీదుకుంటూ పోతున్నా, ఏభైఏళ్ళక్రితం ఎలా నడిచిందో, ఆ నడకే కనబడుతూంది: అందాకా ఎందుకూ, అమ్మమ్మ కూడా, తన కంటికి ఆడదల్లె కనిపిస్తూంది!

లోకం అంతటా ఒక్కటే క్రియాపదం అర్థం అవుతూంది.

తూర్పువాళ్ళ నూనెగానుగ కర్రూకిర్రూగా ఆడుతూంది: కళ్ళకు గంతకట్టుకున్న ఎద్దు లాగుతూంది – పిటపిటలాడుతూ, ముక్కుకు నత్తు అంటిన పడుచు, రవిక లేకుండా, పిట్టు తిరగదోడుతూంది, నూనె ఓడుతూంది –

మోటార్లు బాగుచేసే షెడ్డులో, ఏదో కారుకు, ఇంజన్ అంతమేర బావురుమంటూ ఉంది. టూల్ బాక్సులో రకరకాల రెంచిఖూ అడ్డదిడ్డంగా పడివున్నాయ్–చక్రాన్ని బోర్లగిలా పడేసి, ఎవరో పడుచువాడు, బలవంతంగా టైర్ పెకలిస్తున్నాడు, టైర్ పెనుగులాడుతూంది.

టెలిగ్రాఫ్ స్తంభందగ్గి, తీగెలచుట్టలు చెల్లాచెదురుగా పడివున్నాయ్–దొరువులో దిగి, కారుదున్నపోతు మొండికొమ్ములతో ఒడ్డు రాపాడుతూంది–

చాకలివాళ్ళ రేవులో నాపబండమీద బావురుకప్ప గుండె, లయగా కొట్టుకుంటూంది–గాలిపతంగీ కత్తిరింపల్లే, తొడలు జమవేసి ఉత్తరీయం మొలకు కట్టుకున్న చాకలిది, ఉదికిన బట్టలు కండెలల్లే పిండి, రాసిగా విసిరివేస్తూంది–

చేనంతా కుళ్ళగిస్తూ, నాగలికర్రు చాలుచేసుకు దిగిపోతూంది–

–ఏది చూసినా బూతే కనిపిస్తూంది–

కాలువగట్టు వెంటే నడిచిపోతున్నాడు. బాటంతా, వానకు తడిసి, ఎండకు ఎండి, ముడతలు ముడతలుగా పొత్తికడపల్లె తగులుతూంది –కనుచూపుమేరలో, కొండనడినెత్తిన మబ్బు రాచుకుపోతూంటే పైట తొలగినట్టు, కొండగుబ్బ, కొట్టొచ్చినట్టు కనిపించుతూంది.

లాకు దగ్గిరకువచ్చింది: అంతమేరా మొక్కలు పువ్వులు పూస్తున్నాయి. నిమ్మగడ్డి కత్తిపదునుగా గుబురుకట్టి పెరిగింది: వచ్చే పడవల్ని అకట్టుకునేందుకు లాకుతలుపులు విచ్చుకున్నాయి, పడవల్ని కబళించుకున్నాయి– హోరుగా లాకు నిండుతూంది–

కొమ్ములు వచ్చీరాని మేకపోతు, బొడ్డువూడని లేగదూడను కుమ్ముతూంది. లేగ మువ్వల్లె చిందుతూంది. కన్నెచెరలోనే పడివున్న గోవూ గోవూ కలయుబడు తున్నాయ్–అల్లంతదూరాన పసిరిక నంజుతూ, పొదుగు బలిసిన మరోటి పోతల్లె ముందుకు దుమికి, మొగలివి నటించబోతున్నది.

–కొజ్జాల డోలక్ మోగుతూంది–గసిగలాగా ఉన్న రవికా కోకా లయ తప్పకుండా ఆడుతున్నాయ్: చోద్యం చూస్తూన్న మూకలోంచి, ఓ చిన్నవాడిని ఎగరేసి అందుకుని, కొండలు బద్దలైనట్టు ముద్దెట్టుకుంది, గరుకుమూతి.

చిన్నవాడు విలవిలలాడుతూ క్రిందికి జారిపోయి–"గుచ్చుకుంది!" అని వెక్కి వెక్కుతూన్నాడు–

కొజ్జా, చిన్నవాడి చెంపలు పుణికి, కణతను మెటికలు విరుచుకుని, పైటలోంచి సూది లాగి, అందరికీ చూపించి, విరగబడి నవ్వి, సూది మునిపంట కరుచుకొని, మళ్ళీ చిందుతున్నది–

చోద్యంగా మూగిన మూకంతా, రకరకాల పకాల్‌మన్నది–వెంకటరత్నం, నవ్వే మొగాలన్నీ పరకాయించుతున్నాడు. ఆ నవ్వులన్నీ గాలివాటాన పోతున్నాయి: అన్నింటికన్నా అచ్చంగా మరో నవ్వు, తనలో తాను నవ్వుకుంటూన్నట్టు, తన కొక్కడికే వినబడుతూన్నట్టు, అనిపించింది.

అదిగో, ఆ పడుచే నవ్వుతూంది: నూనెకారే కొప్పులో, సిగపాయను అంటి, పొటకరించిన గన్నేరు పూలు, ఒడినిండే బంతిపూలు, సందెడు జనపకట్ట, కట్టలో కొడవలి –

చూసిన చూపు నాటి, నవ్వు ఆపేసుకుంది. తలవంచుకు తప్పుకుపోయింది. మెడకు పగ్గంపడి లాక్కుపోతున్నట్టు అటే పోతున్నాడు–

తోపులోకి మళ్ళింది గన్నేరు. మలుపులో అడుగు ఆపి, ఇటే చూసింది–అల్లంత చేరువనే, రక్కిసపొద చుట్టు తిరిగి, ఆనవాలుగా ఆగింది–

తల ఎత్తి చూసి తల వంచుకొని నవ్వింది – నిలువు నిలువునా ఝల్లుమన్నది–మెడమీద నరం గుటకపడ్డట్టు కొట్టుకుంటూంది –

సందిట జనుంకట్ట చెట్టువారకు నిలవేసింది. ఒడి దులిపేసి, బంతిపూలు, పంచెగుడ్డలో దూముడి వేసింది. కిక్కురు మనకుండా ఉంది.

చెట్టుపెణకు, కొప్పు అదిమి, మెడ రిక్కించింది. ఒళ్ళు విరుచుకుంటున్నట్టు చేతులు జాచింది:

వెంకటరత్నం – వెన్నంటి వానజల్లు కొడుతూంటే, పరిగెత్తుకుపోయే బడిపిల్లకాయల్లె–దోవ నలగదొక్కుకుంటూ అక్కడనుంచి దూసుకున్నాడు–

పడుచు, పోయేమనిషి వాలకం చూసి, మునిపళ్ళు బిగించి, ఈల వేసినట్లు తుపుక్కుమని, చీరెకుచ్చెళ్ళు జాడించినట్లు విదిలించుకుని – సందిటకు జనపకట్ట అందుకుని – అడుగువేసి, వాటంకుదరక – కట్టను గుండెకు అదుముకుని,

గరిపొడిచినట్టు మెట్టదిగి – అల్లంత దూరాన తోపుమాటుకు ఉన్న గూడానికి కాలిబాట అందుకొని, ఆగి – నలువంకలా పరకాయించి, – దూరపు చేలో, – ఇంకా జనుము తెగవేస్తూన్న మనిషిని పొడగట్టి, – చెంపలు కంది – పెదవి, కన్నూ తెరచుకొని, రొమ్ము విరపుగా, మడి తొక్కుతూ, అడ్డంపడి సాగిపోయింది –

– వెంకటరత్నం యిటు పరుగెత్తుతూనే ఉన్నాడు – ఆడుతూన్న కొజ్జా, ఈ పోకడ ఓరకంట చూసి, ఆడే ఆట ఆపకుండానే – అనువుగా, పాడే పదానికి ఊతగా, ఈల కొట్టాడు – మరోకొజ్జా, అట్టహాసంగా, డోలక్ ఊతంగా కాలెత్తిపట్టి ముక్తాయించి, ఒక్క గిర్రుకొట్టాడు–

వెంకటరత్నం ఇంకా పరుగెత్తుతూనే ఉన్నాడు – ఎటో తెలియకుండా –

ఏనాడో ఆహుతి అవుతూంటే, ఆర్పేందుకని అట్టహాసంగా మోగుతూ, కుమ్ముకుపోయే అయోమయమల్లే ముక్కుకు సూటి కాలికి అందిపుచ్చుకుని, దూసుకుంటున్నాడు – నడిచే సమ్మర్దం, ఆ ధాటి పసిగట్టి, అలవోకగా, దూరదూరానే తప్పుకుంటూంది.

రోడ్డుకు అడ్డంతిరిగి నిలుచుని, – వేదాంతంలోంచి శృంగారంలోకి మళ్లేందుకు విశ్వప్రయత్నం చేస్తూన్న బసవన్న మాత్రం అలా మ్రాగన్నుగానే ఉన్నాడు. ఎంతసేపటినుంచో జలదరింపుగా, కాచుకుని విసిగిపోయిన, లేగ, ఆ పోయే పోకడ జాలులో కులికి, కట్టు తెంచుకున్నట్టు కుప్పించి, చివరికి త్రొక్కుతూ, నాథేశ్వరుణ్ణే, ఓపికున్నంతగా వెక్కిరిస్తూంది.

వెంకటరత్నం, కాలు యింకా ఆగలేదు – మోకాళ్ళ పర్వతం ఎక్కుతూన్న అర్భకుడల్లే తూలుతో అడ్డదిడ్డంగా, తనకు తానే బందాలు పడుతూన్నంత ఉత్కృష్టంగా, గాలిని డిక్కీకొడుతూన్నట్టు సాగుతున్నాడు–

–రంగశాయి ఎదురువస్తూ ఆపాడు–

'ఏమిటిరా, అబ్బీ! ప్రళయం?

'ఎందుకంత రొప్పు?–

'ఏం తప్పు చేశావ్ – ఇంకా పారిపోవడానికి?–'

–ఆపగానే రొప్పు ముంచుకొచ్చింది – వెంకటరత్నం గొంతుక, మాటల్లో లేని తిట్లు తిడుతూన్నట్టు – కత్తులు రాపాడుతూన్నట్టు – ఎగశ్వాసలో కొరకొరలాడుతూంది–

రంగశాయి, వీడి అవస్థ ఏమాత్రమూ ఖాతర్ చేయలేదు. మాటవరుసకు పలుకరించినట్టు–ఆవాటు వచ్చేలోగా, అనవలసిన నాలుగూ, నాలుక చివర ఉన్నవి దులిపేసుకున్నట్టు అని, తన ధోరణిలోనే వాగుడుకు దిగాడు:

చేతిలో ఉన్న పత్రిక విప్పాడు – పేజీ పరకాయించి తీశాడు – 'ఇదిగో చూడు మన ప్రతాపం!' అన్నంత ధీమాతో, జండా ఎత్తిపట్టుకున్నట్టు ఝళిపించాడు!–

ఆ పేజీలో – రంగశాయి పుస్తెకట్టిన కీర్తిశేషురాలి బొమ్మ, రెండు రంగుల్లో ఉంది: ఆవాలు దిమ్మరించినట్టు పేజీ యావత్తూ క్రిక్కిరిసి అక్షరాలు ఉన్నాయి.

"సొంతంగా బ్లాక్ చేయించాను–స్వయంగా, ఒక్క తప్పు లేకుండా అక్కడ పడిగా

పులు పడిఉండి, సరిచూశాను: వెయ్యికాపీలు మక్తాగా పుచ్చుకుని కావలసినవాళ్ళందరికీ, ఎక్కడెక్కడికీ, పోస్టు చేయించాను–

"కాలం తీరిపోతేమాత్రం చిన్నచూపు చూశాననుకున్నావా? ఆయిల్ పెయింటింగ్స్ రెండింటికి ఆర్డరిచ్చాను, బొంబాయిలో. ఒకటి మన సావడిలో ఉంటుంది – మరోటి మహిళామండలి భవనానికి సమర్పించే ఏర్పాటు చేశాను–

"నేను ఎన్నటికీ లోపం చెయ్యనురోయ్ అబ్బీ!–"

వినగా వినగా నవనాడులూ క్రుంగిపోయినట్టు – అరికాళ్ళనుంచి శీతలం ఎగబ్రాకినట్టు ఒక్కసారి మొద్దయిపోయినాడు, వెంకటరత్నం.

వెన్నంటి వణుకు పుట్టుకువచ్చి, మలేరియా ఛర్ర్‌మన్నట్టు కణకణలాడిపోయినాడు – గద్ద తన్నినట్టు – రంగశాయిని ఎగిరి తన్నాడు – మళ్ళీ, కాలూనుకున్నాడు.

– ఆ తాకుడుకు, కాబోయే పెళ్ళికొడుకు – పడి – బెణుకల్లే ఎగిరిపడి – రోడ్డువార కాలువలోకి ఐమూలగా దొర్లి యిరుక్కుపోయినాడు – మళ్ళీ లేవకుండా అణగారేందుకు, ఏ దుంగో – దూలమో అందుకు విసిరేద్దామని, వెంకటరత్నం, అటూ ఇటూ చూశాడుకాని, ఏదీ అందుబాటులో రాలేదు–

అటు తిరిగిచూడకుండా – వాడి మానాన వాణ్ణి పడేసి, వెళ్ళిపోయినాడు నిదానంగా.

– మళ్ళీ మొదటికే వచ్చాడు.

కాలువ వంతెన ఎక్కాడు. కమ్మీ అనుకుని తొంగిచూస్తే – క్రింది ఉరవడికి కళ్ళు గిర్రుమన్నాయి – తలకాయ, కొండల్లే గాలిలో వ్రేలాడుతూన్నట్టూ, ఒళ్ళంతా కొట్టుకుపోతున్నట్టూ అయిపోయింది. పళ్ళు పటపటగా బిగించి, కణతలు నెప్పి పుట్టేంతగా బిగించుకుని, తలబరువు దించుకుని హోరులో రెక్కవిరుచుకున్న పతంగీని, గిరికీ కొట్టకుండా, దించుకునే ఒడుపులో, నింపాదిగా, ఒంటికి తెలివి తెచ్చుకున్నాడు – ఎవడో రాక్షసుడు నడుంపట్టుకొని పిడపవేస్తే – ఊపిరి కలుక్కుమన్నట్టు – వల్లమాలిన నిట్టూర్పు వచ్చింది. దులిపేసిన గోనెసంచీకిమల్లే వ్రేళ్లాడిపోయినాడు–

వంతెన దిగి, గట్టువెంబడే నడచిపోయి – ఏదో చిక్కని నీడను నడుంవాల్చాడు. నిదుర తెప్పించుకునేందుకు, ఎన్ని విధాలో, పక్కకుదుర్చుకుంటూ మసిలాడు: బడలిక మాత్రం దిగజారింది.

అటూ ఇటూ ఎవరూ లేకుండా చూసి, పసిపిల్లాడల్లే – కాలువలో దూకాడు – బాగా ఓపికవచ్చేదాకా ఈది, ఒడ్డుకు వచ్చి, అప్పుడు సొమ్మసిల్లి పడుకున్నాడు–

– ఇంటిగడప, ఎక్కేసరికి, ప్రొద్దు వాటారింది:

అమ్మమ్మ లోనడవాలో చెంగు పరచుకుని గోడవారను పడుకుని ఉంది. వీడికోసం కాచుకుని కూచుని కూచుని కునికిపాట్లువస్తే అట్లాగే నడుం వాల్చిందేమో, పక్కనే వత్తులపెట్టె, చేసిన వత్తులూ అలానే ఉన్నాయి. అలికిడి విని, మత్తుగా, చిరాకుగా, లేచికూర్చుంది–

"ఎక్కడికి వెళ్లావురా నాయనా?" అంటూ లేచి దగ్గిరగా, వచ్చింది –

"స్నానానికమ్మా!" – తడుముకోకుండా చెప్పిచొక్కా విప్పుకుంటున్నాడు–

"ఇప్పుడేం స్నానంరా?–"

"మైలపడ్డాను!"

"ఏం?–"

"ఓ ఛండాలుణ్ణి తాకాను!"

"తాకితేమాత్రం!–ఎప్పుడనగా పోతివి? తిండీతిప్పలూ లేకుండా ఇదేమిటిరా–తండ్రీ!"

జవాబు చెప్పకుండానే, కుర్చీలో నడుంవాల్చాడు–వచ్చిన ఉత్తరాలు అందుకుని, వాటివంక చూడకుండానే పరధ్యానంగా ఉన్నాడు–

"ఇంటిదగ్గరనుంచి ఏమన్నా వచ్చిందా?–" అమ్మమ్మ మరింత చేరువకు వచ్చి నిలుచుంది–

"ఇంటిదగ్గిర ఎవరున్నారు? – దయ్యాలూ, భూతాలేగా!–" కసిరికొట్టినట్టు అన్నాడు.

అమ్మమ్మ – ఇంకా ఏదో అడుగుదామనుకున్నది, పెదవి దగ్గిరే ఆపేసుకుని "వడ్డించనయ్యా" అంది:–

"ఏదీ కానివేళ – ఇప్పుడేమిటి అమ్మా–" అంటూ ధూకుడుగా లేచి, గదిలోకి వెళ్ళిపోయినాడు–

"అయ్యొ నాయనా! – ఈ అభోజనం ఏమిటిరా! ఎంగిలిపడి లేద్దుగాని, రా! – రెండుముద్దలు పెరుగూ అన్నం తింటే," గుమ్మందాకా తరుముకువెళ్ళింది, అదుర్దాగా – ఆగి, మౌనంగా, చేసన్నగా బ్రతిమాలింది–

"వద్దమ్మా! – మహాప్రభూ! – నేను హోటలుకు వెళుతున్నానులే! – నీ మనసువచ్చినంత మెక్కివస్తాను–"

– ఆ కసురూ, ఆ విసుగూ చూసి, లాభం లేదనుకుని అమ్మమ్మ తగ్గింది: వెంకటరత్నం బట్టలువేసుకుని, బయటకు నడిచాడు –

అమ్మమ్మ ఓ కంటను ఆ పోకడ కనిపెడుతూ నిలుచుంది. గుమ్మంలోకి వెళ్ళి మలుపు తిరిగేదాకా, అలానే చూస్తూ నిలుచుంది.

తలుపు జేరవేసి, తల వంచుకుని యింట్లోకి వెళుతూ "ఏ యీడుకు ఆ అమరిక లేకపోతే, యింతే – పిచ్చులూ వెర్రులూ ఎత్తుకురావూ? – అయినా, వీడికి యీ మొండిపట్టు ఎందుకువచ్చిందో? – వీడు కుదుటపడడు ఇహ! – ఆ చూసేయోగం నాకు లేదు" – అని గొణుక్కుంది.

– వెంకటరత్నం మలుపు తిరిగేటప్పటికి సంజెదీపం వెలిగింది – నడవగా నడవగా మల్లెలవాసన కమ్ముకుంటూంది:

ఆకలి జ్ఞాపకంచేసుకుని, కడుపు మాత్రం నిండింది.

ఇంకా ముందు అన్నీ పూలదుకాణాలు: ఆ వాడనుఅంటే – రకరకాల తీపి కారంసరుకు–

– కత్తిదూసినట్టు – లంకంత గ్లాస్కోపంచె బంగాళాకట్టుగా – ఊపిరిజేబులో, బరువుగా రూపాయలూ, భుజాన లుంగీచుట్టినట్టు తాపుకున్న ఉత్తరీయం – అమడదూరం ముసిరే కామినియా తలనూనె ఘాటూ, ఎవడో ఒకడు, చేజాపి, ముంజేతికి మల్లెదండ కట్టించుకున్నాడు: కట్టిన సాయేబు, యిచ్చింది పుచ్చుకుని, చేయెత్తి సలాం పెట్టాడు.

పక్కబజారులో, రద్దీ జాస్తీగా ఉన్న అంగడిదగ్గిర ఆగి – కట్టి సిద్ధంగా ఉంచిన మిఠాయి – పొట్లాలు, మొనలు ఎత్తిపట్టి అందుకున్నాడు. రా జెవరి కొడుకన్నట్టు సాగిపోయినాడు –

అలాటివాళ్ళు – అవేళప్పుడు ఎక్కడికి వెళతారో, ఊళ్లో అందరికీ తెలుసు – అలాగే వెంకటరత్నానికీ తెలుసు – అనుకోకుండానే తానూ అటే మళ్లాడు.

– వాడ – వాడంతా నిత్యకళ్యాణంగా ఉంది! – గుమ్మంగుమ్మం ఒకటో అరో పడుచుగా కలకలలాడుతూంది–

ఏదో చూపు నిలవేసింది. ఏదో కులుకు లోపలికి లాగేసింది–

తాను ఇటు తిరగగానే – అటు తిరిగి నపడుచు, తల్లో చెండు గురిగా ఉంచుకుని, పైటచెంగు విసురు దారి చూపిస్తూన్నట్టు నడిచాడు.

గదిగుమ్మందగ్గిర ఆగి – చెళుక్ మన్నట్టు తిరిగి, ఎంతో పరిచయం ఉన్నట్టు తల ఎగనెత్తి నవ్వి – ఎంత సొగసుగానో సిగ్గుపడుతూన్నట్టు తలవంచుకుంది –

ఎలా నవ్వాలో చేతగాక – చెంపలూ పెదవులూ కలిపి సాధనచేస్తూన్నట్టు, వెంకటరత్నం వెర్రిచూపు ఒక్కటిచూస్తూ నిలబడ్డాడు.

ఇంతలో, లోపలినుంచి, రొండిని తాళంచెవులు అమర్చుకుంటూ యింటిపెద్ద వచ్చింది. పలకరించబోయింది: దగ్గిరగా వచ్చి, మనిషిని పరకాయించిచూసి – 'ఫరవాలేదు – సొమ్ము ఎక్కడికీపోదు!' – అనుకున్నట్టు – తాను కల్పించుకుని, నిష్కర్షగా ముందే చేతిలో పడవేయించుకోవలసిన అగత్యం లేదు అనుకున్నట్టు – చిన్నదాని సైగ అందుకుని వెళ్ళిపోయింది – మనసులో కరుకులు ఎంచుకుంటూ –

అలా, నిబ్బరంగా, పెద్దదిక్కు వెళ్ళిపోయిన ఉత్తరక్షణంలో – పడుచు ఈ రశికుణ్ణి కమ్ముకుంది. చేతిలో చేయి కలిపి, లోపలికి, వడుపుగా చేర్చుకుంది. పన్నీరు చిలికింది – నవ్వింది – చక్కిలిగింతలు చేసింది: ఎన్నోవిధాల బెల్లించింది. చెండల్లె–పాన్పుమీద ఎగిరిపడి, చేతులు జాచింది–

గాలికి, లేత తామరతూడులు ఆడినట్టు మూపులు కదిపింది. మోడీకి పడగ విచ్చుకున్నట్టు జబ్బలు బిగించి, పద్మకోశాలుగా, సైగచేసింది – బరువు చేదుకుంటున్నట్టు – నరాల బిగివిగా, ముంజేతులు రొమ్ముకు ఆన్చుకుంది–

వెంకటరత్నం ఉన్న చోటనుంచి కదలలేదు – "ఏమా?" అన్నట్లు చూసింది. జాలిగా, ఎంతో అనుభవంగా దగ్గిరకు వచ్చింది – ఆ కంటతడి చూసింది–

చెక్కిళ్ళమీద చేతులు ఆన్చి – 'ఎందుకూ?' అన్నట్లు తల ఊపింది: పిల్లదానివంక తెప్పవాల్చకుండా చూసి, పొంగిపోయే దుఃఖాన్ని దిగమ్రింగుకుని, మూలుగుతూ, కన్నీళ్ళు గ్రిమ్మరించాడు–

పడుచు, పెదవివిరిచి, యింటిపెద్దను, పిలుచుకువచ్చింది: నాయకసాని, గుమ్మంలో నిలుచునే, ఎగా–దిగా చూసి–

'ఏమిటి బాబూ!–' అని పలుకరించినట్టు గదమాయించింది –

వెంకటరత్నానికి – వెన్ను ఝెళ్ మన్నట్టయి ఎక్కడిశోకం అక్కడ హారించుకు పోయింది–

"ఏమీలేదు!" అని తనలో తాను గొణుక్కుంటూ, జేబులోంచి, రూపాయిల దొత్తి అందుకుని, పక్కమీద పడేసి యివతలకు రాబోయినాడు.

నాయకసాని, కాలు కదపకుండానే–

"ఇదేమిటిబాబూ! మావల్ల వచ్చిన అపరాధం ఏమిటి?–" నిలవేసింది–

"ఏమీ లే"దని తలవంచుకుని అడించాడు–

"అయితే, ఉండిపోండి!"

వెంకటరత్నం తల ఉహూమని ఊగింది: నాయకసాని ఛర్‌మన్నది–

"ఏం బాబూ! – మాకు బిచ్చం పెట్టడానికి వచ్చారా?–అలా మేం ముట్టుకోము – తీసుకుదయచేయండి!–" అంటూ దోవ యిచ్చింది వైదొలగి –

పడుచు, యీవంకన్నా చూడకుండా గదివిడిచి పోయింది:

ఎంతసేపటికో తెప్పరిల్లి – వెంకటరత్నం యిల్లుదాటి వచ్చేశాడు – ఇంట్లో ఎవరూ కంటబడలేదు – వీధితలుపు ఓరవాకిలిగా ఉంది: గుమ్మం దిగివస్తూండగా మాత్రం, ఎవడో ఎగమీసం దువ్విన పొట్టిముసలివాడు తక్కుతూ, తారుతూ వచ్చి, పక్కపక్కల్నే నిలుచుంటూ చేతులు జోడించి నసిగాడు – వెంకటరత్నం అర్థంచేసుకోకుండా వచ్చేశాడు –

ఆ – యింట్లోకి వెళ్ళగానే –

ఆ గదిలో అడుగుపెట్టగానే –

అమ్మజ్ఞాపకం వచ్చింది –

"అమ్మా!–నీ కొడుకు చివరకు యీ స్థితికి వచ్చాడా" అనుకుని దుఃఖం వచ్చింది.

అలా వచ్చిందీ – అందుకు తయారైందీ తానేనా అనిపించింది –

– తన్నుచూసి తాను నవ్వుకున్నాడు – అంతటితో తేలపడ్డాడు–

ఇంటికి, ఎంతో కలకల్లాడుతూ తిరిగివచ్చాడు: అమ్మమ్మతో విసుగొచ్చేదాకా లోకాభిరామాయణం వేశాడు: పడుకోబోతూ –

"రేపు మన ఊరు వెళ్లివస్తానమ్మా!" అని చులాగ్గా అన్నాడు:

"ఎందుకురా నాయనా!–" అమ్మమ్మకు ఏమీ అగత్యం కనబడలేదు – అమాటే అడిగింది –

"ఏమిలేదు – ఇల్లు ఏతీరున ఉందో చూసివస్తాను: ఇప్పుడు నాకు తీరుబడే – అందుకని –"

ఆవిడ అడ్డుప్రశ్న వేయకుండా – అడిగేవి అన్నీ ఊహించుకుని, కలగలుపుగా, వచ్చేటంత విపులంగా, మాట చొరవనీయని ధోరణిలో చెప్పేశాడు – ఒప్పించాడు.

అమ్మమ్మ రావడానికి వీలులేదని తెలుసును. ఊళ్లో బ్రహ్మాండంగా ఏదో సప్తాహం జరుగుతూంది – ఆ కాలక్షేపం విడిచిపెట్టి వస్తుందా? – పుణ్యంపురుషార్థం అంటే అమ్మమ్మకు ఎంత కాపీర్నమో వెంకటరత్నానికి ఉగ్గుపాలనాటినుంచీ ఎరుకే!–

ఒక్కర్తే ఎన్నాళ్ళున్నా ఉండగలదు – ఇక్కడేం భయంలేదు. పైగా అమ్మమ్మ నోట్లో నాలుకఉన్న మనిషి – దివ్యంగా నిభాయించుకు పోగలదు–

మంచి శకునంకాదని, మళ్ళీ ఎప్పుడొస్తావని అమ్మమ్మ అడగలేదు – "క్షేమంగా వెళ్ళి లాభంగా రా నాయనా!" అనిమాత్రం అని ఊరుకుంది.

"అల్లాగేనమ్మా! – నాకేం, నిక్షేపంలా వెళ్ళివస్తాను! – అవసరం ఉంటే ఉత్తరంముక్క వ్రాయించు–!" అన్నాడు:

"అంత అవసరం ఏముంటుందయ్యా ఇక్కడ–ఇంతలో!–నీవు ఎలాగూ రానే వస్తూంటివి, అక్కడ నాలుగూ చక్కబెట్టుకోంగానే! – నీకుమాత్రం అక్కడ తోస్తుందా ఏమన్నానా?–"

ఇలా అన్నా – ఎప్పుడొచ్చేదీ చెపుతాడేమోనని అనుకుంది కాని – వెంకటరత్నం అన్నింటికీ ఔనన్నట్టు తల ఊగించాడు. అంతే!–

4

– బయలుదేరి వచ్చేముందు అంతే అనుకున్నాడు:

మళ్ళీ బస్తీమొగం చూడకూడదు: ఆ మారుమూలే పడిఉండి, నిశ్చింతగా, మనసుకు ఏమీ బాదరబందీ లేకుండా బ్రతకవచ్చును అనుకున్నాడు. ఇల్లూ వాకిలీ సరిజూసుకుని అమ్మమ్మను రప్పించుకోవచ్చును – ఉన్న మడీ మట్రా ఆ రవంతా – సొంతంగా దగ్గిరఉండి, ఉబుసుపోకకు, సేద్యం చేయించుకోవచ్చు: చేనుగట్టుమీద, కావలసిన కూరా నారా పండించుకోవచ్చును – నలుగుతినీ పోగుచేసి, తీరికగా లోకం భోగట్టా యావత్తూ చెపుతూ కాలక్షేపం చేయవచ్చును అలవాటైతేసరీ – ప్రొద్దుపోక ఏం చేస్తుంది?–

వెళ్ళినరోజు – కొత్తగనుక, ఎలాగో అలా వెళ్ళమారిపోయింది – ఇహ, మర్నాడునుంచీ ఏ నిమిషానికి ఆ నిమిషం, ముళ్ళమీద ఉన్నట్టు అనిపించడం మొదలుపెట్టింది:

ఆ కొంపమీద, ఒక్క దమ్మిడీ పెట్టినా దండుగే! – అది ఎంత బాగుచేయించినా అంతే! – అంతకన్న కొత్తది కట్టించుకోవడం నయం!–

వచ్చే రెండుబస్తాల అయివేజుకోసం ఇతగాడు అక్కడుండి ఒరిగించుకునేదేమిటి? – అవతలవాళ్ళను వెక్కిరించినట్టు కాదూ?

ఊళ్ళో అందరికీ, ఏ కారుకు ఆ పనులు అందరికీ ఉంటాయి – తీరికగా నలుగురూ కూర్చున్నప్పుడు ఇతడు కూడా అక్కడ జేరితే – అందరూ అతి మర్యాదగానే చూస్తారు – కాని అతకరు:

ఇక, లోకంలో భోగట్టా అందామా అంటే, ఛప్పన్న దేశాల్లో ఎక్కడేం జరుగుతూందీ, తనకన్న వీళ్ళకే ఎక్కువ విపులంగా తెలుసును – చదువువచ్చిన ప్రతి అరిందాకూ పత్రికలు కంఠోపాఠం! – వినికిడి, బట్టీ!

ఇహ తనకు పొద్దుపోయేది ఎల్లా?

ఎంతసేపని పుస్తకాలు ముందేసుకుని కూర్చుంటాడు? – ఎంతసేపని, నడుంవాల్చి ఏదేదో ఆలోచిస్తాడు? – ఎన్ని ఝామములు నిద్రపోతాడు?

ఏమీ వ్యాపకం లేనిదీ ఎలా నిద్రపడుతుంది? ఎప్పుడు తెల్లవారుతుందా అని, కోడికూతలు లెక్కవేసుకోవడం – తెల్లవారినప్పటినుంచీ మళ్ళీ ఎప్పుడు

సంజెపడుతుందా అని నోట్లో వేలువేసుకు కూర్చోడం! – కరణంగారింట్లో వేళకు మడికట్టుకోవడం – ఏ పూటకు ఆ పూట ఎక్కీదక్కీగా – పట్టుబలవంతాన, యింటివారు ఏమనుకునిపోతారో అని తినడం – సంజెపూట కాలాడినంత పట్టు ఎటో తిరిగిరావడం – మళ్ళీ మర్నాడు అంతే!

ఎటు తిరిగితేమాత్రం, ఏముందీ –

అన్నీ అవే చేలు – అందరూ అదే పని – తను, ఎందులో అన్నా కల్పించుకుందామన్నా – పలుకరిస్తే వెక్కిరించినట్టు అనుకుని ఊరుకుంటారు: వాళ్ళు చేసేది ఏదీ తనకు చేతకాదని, అందరికీ ఖచ్చితంగా తెలుసు: తను బస్తీనుంచి చోద్దెం చూసేందుకు వచ్చిన అప్రయోజకుడు–

అయితే, మరి యిదేమిటి? –

కరణంగారి యింటికి ఏ అభ్యాగతి వచ్చినా, ఇలాగే పూటపూటా విందులు చేస్తారా?–ఇలా అడుగులకు మడుగులొత్తుతారా? – యింటికి కొత్తగా అల్లుడు వచ్చినట్టు మర్యాదచేస్తున్నారే! – ఏదో ఉంది: ఇది కేవలం లౌక్యం కాదు: తనవల్ల ఆయనకు జరిగేదేముంది? –

ఉండి ఉండి – తీరా ఆ పూటే కరణంగారు అసలుసంగతి బయటపెట్టాడు –

మామూలువేళకు – అలా ఎటన్నా తిరిగివద్దామని బయలుదేరుతూండగా – ఆయనకూడా కలిసివచ్చాడు: ఆ మాటా యీ మాటా ఆడుతూ, హఠాత్తుగా, ఆ మాట, అంటే అసలుమాట – ఎత్తాడు:

– తన రెండోకూతురి అందచందాలూ, చురుకుదనం, గొంతుస్వారస్యం – భాగవతంలో ఎన్నిపద్యాలు నోటికి వచ్చిందీ – ఎంత బాలతొడుగు ఉన్నదీ – తాను యిదివరకు, పెద్దల్లుడికి ఎంతెంత ముట్టజెప్పిందీ – దేశకాలపరిస్థితులనుబట్టీ, ఆ భద్రాద్రి రాముడికృపవల్లా, తాను ప్రస్తుతం ఎంతకు తూగగలిగిందీ దస్తావేజు మతలబీలో ఏకరువుపెట్టి– సరే అంటే సరే అనమని, సుతారంగా మెడలువిరిచాడు: యింట్లోవాళ్ళ అభిమతమూ ఇదేనన్నాడు: తామందరమూ అనూపానూ చూసుకునే, 'శుభం!' అనుకున్నామన్నాడు: చిన్నదాని అభిప్రాయమూ యింతే అని తెలుసుకున్న తరువాతనే – ఈ చెవిని వేస్తున్నానన్నాడు – తేల్చి చెప్పాలిసిందే అన్నాడు – ఒప్పుకోక తప్పదన్నాడు!–

వెంకటరత్నం ఏకాండంగా మ్రాన్పైపోయినాడు: ఈమధ్యరాని కోపం వచ్చింది, మామూలుగా వచ్చే దుఃఖం వచ్చింది – కిక్కురుమనకుండా, కరణంగారి మొగంవంక చూశాడు; ఎన్ని ఢక్కామొక్కీలో తిని, చెక్కుచెదరకుండా మెలిదిరిగిన ఆ జమిలిమీసంకేసి చూశాడు! – నోరెత్తితే లాభం లేదనుకున్నాడు –

ఏం–ఏం?–అని కరణంగారు కుమ్మినట్టు వేధించగా, చివరకు పట్టుబలవంతాన, 'అలాగేలెండి, మీ మాటకు అభ్యంతరం చెపుతానా? – మా అమ్మమ్మకు చెప్పివస్తా–' అని నసిగాడు:

"నేను వెళ్ళి చెప్పివస్తాను: వెంటబెట్టుకువస్తాను: అంతకన్న మాకుమాత్రం కావలసిందేముంది! అందరికీ పెద్దది. ఆవిడసమక్షానే–" అంటూ కరణంగారు పేచీలోకి దిగారు–

వెంకటరత్నానికి గుక్క తిరగలేదు – తాను ఏమన్నా నెగ్గేట్టు తోచలేదు:

ఎలాగైనా అయితే – అల్లుణ్ణేకదా – అని కొంత ధైర్యం తెచ్చుకుని కొసమొండిగా 'పెళ్ళి అన్న తరువాత చూచుకోవలసిన వీలూ చాలూ బోలెడు ఉంటుంది. నేను కాదనలేదుగదా – నన్ను వెళ్లిరానీయండి!–' అన్నాడు. కరణంగారు లౌక్యంగా తగ్గి, సరేనన్నాడు:

అరాత్రి యిల్లంతా మరీ కళకళలాడింది:

కరణంగారి భార్య, ఒకటికి పదిసార్లు బలవంతంగా మారువడ్డించింది: 'ఏమోయ్!' అని పలుకరించింది! పెళ్ళికూతురుకాబోలు, మాంచి గమకంగా ముస్తాబై తనకంట పడకుండానే, ఎటనుంచో వేయికళ్ళతో పొంచిచూసినట్టు అనిపిస్తుంది: కరణంగారు ఒక్కటే ముసిముసి నవ్వుగా ఉన్నారు.

రాత్రి – ఎంత కొట్టుకున్నా కంటికి కునుకంటూ రాలేదు–నిన్నసాయంత్రం – అలా జరిగినప్పుడే, ఇహ ఆ ఊళ్లో ఒక్కక్షణం ఉండలే ననుకొన్నాడు–పులిమీద పుట్రగా ఈ పూట కరణంగారు ఈ ప్రస్తావన తేవడంతో–

ఎప్పుడు తెల్లవారుతుందా–అదే స్మరణ!

–నిన్న సాయంత్రం ఏం జరిగిందని!–

ఎటో షికారు వెళ్ళాడు–గట్టుదిగి డొంకపుచ్చుకున్నాడు–అది పోయిన పోకడే పోయి – యీ ఊరుదాటి, అవతల శివార్లకు చేరుకున్నాడు – నడుస్తూన్నంత సేపూ బాగానేవుంది – ఎదటంతా పచ్చపట్టేకాని, ఏ కొండగుర్తూ లేదు – అడుగు చులాగ్గా పడుతూందేమో – కనుచీకటి అయేదాకా సాగుతూనే ఉన్నాడు: అప్పటికి అనిపించింది – చాలా దూరం వచ్చానేమోనని:

ఎదురుగుండా, కూతవ్రేటుగా మరో ఊరు, తోపులోంచి, మిణుకుమిణుకు గుర్తుగా కనబడుతూంది–పుంతవిడిచి, మెరకపట్టి, వచ్చినవేపు చూశాడు: తన ఊరు ఎంతో దూరాన చూచాయగా బొమ్మల్లె కనబడ్డది–పక్కా క్రోసున్నర అయినా ఉంటుంది:

చలివేసినట్టు చీకటి, ఒక్క విదిలింపున ముంచుకువచ్చింది. మెరాబాలోంచి రకరకాల కీచులూ, హెచ్చూతగ్గు స్థాయిల్లో –చెవికి అందని ఝుడితిలో ప్రారంభం అయినాయి–వెళ్లేటప్పుడు దోవ తడుముకుంటూ పోవాలి: ముల్లూ ముట్రా ఉంటుంది – కాలికి జోడు లేదు – ఇటు పోయేవాళ్లు ఎవరన్నా ఉంటే, మనిషి సాయాన అయినా పోవచ్చును. అనుకుంటే – అటు, ఆ ఊరికి చేరువౌతూపోయే అలికిడేకాని, అటు ఎవ్వరూ రావడంలేదు–

ఒంటరిగాపోవడమా–ఎవరన్నా వచ్చేదాకా అగడమూ ఆలోచన తెగక అలాగే నిలుచుండిపోయినాడు–

ఇంతలో ఉన్నట్టుండి–చేరువుగానే, వెనుక పీటీ గుబురులోంచి, అడగొంతు ఆర్తనాదం కెవ్వుమన్నది: ఏదో హత్య జరుగుతూన్నట్టు అనిపించింది:

వెంకటరత్నానికి గుండెపిరికి ఏనాడూ లేదు: వినీవినడంతోనే, అభయంగా ఓ పొల్లుకేక పెట్టి–సవ్వడినిపట్టి అటు లంఘించాడు–

–చూసి, తల వంచుకొన్నాడు:

ఎవరో ఇద్దరు పడుచువాళ్ళు–

ఆ కేకకు అర్థం, అది కాదు – ఇది–!

వాళ్లేం సిగ్గుపడలేదు – ఈతడు వచ్చాడని మర్యాదకోసం – అన్నట్టు కొంచెం దూరదూరంగా నిలుచున్నారు:

"మీరా బాబూ!–" అని పడుచువాడు పలుకరించాడు: "కరణంగారింటికి వచ్చిన మారాజు!" అని పడుచుకు వివరించి చెప్పాడు–

"బస్తీ మారాజా!" అని పడుచు పకాల్ మంది!

"దోవ తప్పారా బాబూ! – ఇదిగో – ఇటు దిగి – జమిలితాళ్లమయంగా తలవంచుకుపోండి, మనూరు అదే– – ఓ మైలులెక్కా తగ్గుతుంది–"

వెంకటరత్నం తనలో తాను "థేంక్స్" అని అలవాటుకొద్దీ అని, కిక్కురు మనకుండా, తలవంచుకుని, – దోవ పుచ్చుకున్నాడు. వెనుకనుంచి, వాళ్ళ నవ్వుచెండుతూన్నట్టు వినిపించి నిశ్శబ్దమైపోయింది –

దోవ అయోమయంగా ఉంది: అలవాటైన కాళ్లైతే తప్ప అడదు – ముందుకు కాలు సాగడంలేదు – వెనక్కి తిరిగి వచ్చిన చోటికే చేరుకుందామంటే – వాళ్లను ఉసూరు పెట్టినట్టు కాదూ–

అయినా ఇంకోమార్గం లేదు–

ఇటునుంచే డొంకలోకి అడ్డంకొడదామంటే అసలు మరీ గుయ్యారంగా ఉంది: ఎదుట పుట్టే ఉందో, – గట్టే ఉందో, ఆనవాలన్నా లేదు –

పళ్లబిగివిని, – వెనక్కి తిరిగాడు: తాను మళ్ళీ దాపురిస్తున్నానని వాళ్లకు గుర్తుతెలిసేందుకు, పెద్దగొంతుకలో ఏదో పద్యం ఎత్తుకున్నాడు – అదే పనవి – పనవి అనుకుంటూ, వచ్చినచోటికి చేరుకున్నాడు: అక్కడ ఎవరూ లేరు – వాళ్ళధోవను వాళ్ళు వెళ్ళిపోయివుంటారు –

అక్కడే నుంచునిపోయి – నవ్వుకోవడం మొదలుపెట్టాడు: తాను యిక్కడికి రావడం ఎందుకు – వచ్చి చేసిన ఘనకార్యం – ? డొంకలో చిక్కుపడటమేగా? ఉన్న ఊరే అయితే – ఏ బెడదా లేకుండా తప్పుకుతిరిగేవాడుగా!

– వెతుక్కుంటూ కరణంగారి మనిషి లాంతరు పుచ్చుకువచ్చాడు: తాను యీ ప్రాంతాల్లో తచ్చాడుతున్నాడనీ, బహుశా దోవ తప్పి ఉండవచ్చునీ యిందాకటి పడుచువాడు యింటికిపోతూ, కరణంగారి యింటిదగ్గర చెప్పి మరీ వెళ్ళాడుట – అంతేకాదు, వాడు వీడితో ఇంకా ఏమో, ఏమేమో చెప్పి ఉండకపోడు – వీడివాలకంలో ఏదో నవ్వు ఉంది.

ఇంటికి చేరేటప్పటికి కరణంగారు కనిపెట్టుకు కూర్చున్నాడు: ఏమీ అనలేదు – "అయ్యో! దారిలో అవస్థ పడ్డావా?–" అంటూ మాటవరుసకన్నా అనలేదు – వట్టి చిరునవ్వు తప్ప ఏమీ యీ ప్రస్తావనే తేలేదు – ఆయన మౌనంగా చెవిపుచ్చుకు మెలేసినట్టుంది!

ఆయన అలా ఊరుకోవడం వెంకటరత్నానికి మనసు చివుక్కుమన్నది. తనను చూసి నవ్వుకుంటున్నాడా అనిపించింది – ఖాయంగా అంతే అయిఉంటుంది.

ఆయన ఒక్కడే కాదు – తెల్లవారి లేచి – ఎవరివంక చూచినా, అందరూ తనను చూచి నవ్వు ఆపుకుంటున్నట్టే తోచింది. ఇక ఆ ఊళ్లో ఎలా ఉండటం?–

వెళ్లిపోదామనే నిశ్చయానికి రావడానికి ఆ పవలంతా పట్టింది: రాత్రి భోజనంవేళ ఆ సంగతి చెప్పి, కరణంగారి దగ్గర సెలవు పుచ్చుకుందామనుకునేసరికి ఆయన సంజెవేళ వెంటవచ్చి – ఇదొకటే ఎత్తాడు – పెళ్ళంటూ – ఇక ఉండటానికి అసలే వీలులేదు –

– మళ్ళీ యింటికి జేరుకోవడం ఎంతో బరువు దించినట్టు ఉంది: అమ్మమ్మ అనుకున్న దానికన్నా వేగిరం వచ్చాడనుకుని, సంతోషించింది: ఆవిడకు అసలురగడ ఏం తెలుసు?

అవాళంతా, తన ధోరణిలో తాను ఉండి అసలు సంగతి – అసలు ఏ సంగతీ ఆవిడతో చెప్పలేదు–

మునుపటికన్న ఊరంతా ఎంతో ఆప్యాయనంగా కనబడుతూంది: ఇంతవరకూ పడ్డ జంజాటన ఏదీ జ్ఞాపకం లేకుండాపోయింది:

తెల్లవారేసరికి, కరణంగారు ప్రత్యక్షమైనారు. ఆయన్ను చూడగానే, వెంకటరత్నానికి ముచ్చెమటలూ పోసినాయి: ఏదో ముంచుకుపోయే పనిమీదపోయే హడావిడిగా, – బయటికి తప్పుకున్నాడు – ఏమనాలో ఆలోచించుకునేందుకు –

ఎంతసేపు తిరిగినా – ఏమీ పాలుపోలేదు–

అమ్మమ్మమీద – దైవంమీద – భారంవేసి, అపరాహ్ణానికి యింటికి తిరిగి వచ్చాడు:

కరణంగారు లేరు: వచ్చినదోవనే తిరిగి వెళ్లారుట – అమ్మమ్మ గండం తప్పించింది–

ఎలా అంటే – ఆయన చెప్పేవన్నీ చెప్పనిచ్చిందట – అన్నింటికీ సరే అన్నదిట – కాని, ఒక్కటిమటుకు పొరజూసి మరీ, శుభమస్తు అనుకోమందిట –

"పిల్లవాడికికూడా, తండ్రిచాలికే అని జ్యోతిష్కులు అన్నారు – కనుక, పిల్లదాని అయుర్భాగ్యం విషయంలో మీకు అనుమానం ఉండి, మొక్కు తీర్చుకునేందుకే అయితే, అంతకంటేనా? నా మనమడు, మరొకరిలాటివాడు కాడు – వాడంత యోగ్యుడులేడు: ఉన్నన్నాళ్లూ పువ్వుల్లో పెట్టి చూసుకుంటాము – ఇదీ నాయనా, అసలు సంగతి – ఎవరో ఎవరో అయితే, మీరిచ్చే కట్నాలకూ, కానుకలకూ ఎగిరి గంతేసి ఒప్పుకోకపోదునా? – తెలిసి మీ దగ్గిర ఈ విషయం దాస్తే నాకు మరి పుట్టగతులుంటాయా? –" అందిట!

కరణంగారు పిల్లదానికి యీ గండం తప్పించినందుకు అమ్మమ్మపాదాలంటుకు మ్రొక్కి – అభోజనంగానే వెళ్ళిపోయినారుట! –

వినగా – అమ్మమ్మ మనసు, అప్పటికి తెలిసి, వెంకటరత్నం, పసిపిల్లవాడల్లే, కృతజ్ఞతగా బావురుమన్నాడు –

అమ్మమ్మ – పొదివి పట్టుకుని, "నీ మనసు నాకు తెలుసురా తండ్రీ! – నీ బాధ నాకు తెలుసు! – ఆ తండ్రి బిడ్డవు కాదూ – బిగ్గరగా ఏడిస్తే, నీ మనసు ఏమైపోతుందో అని, ఏదో వంకపెట్టి ఎప్పుడూ విసుక్కుంటానురా నాయనా!–

"నీమీది కోపాన కాదు! – కాదురా తండ్రీ!

" నీవు పెళ్ళి చేసుకోలేదని నాకేం విచారంలేదు: మనమరాలిచేత ఉపచారం చేయించుకోవాలనే ఉబలాటమూ లేదు: నేను ఉన్నన్నాళ్ళూ యింత వండి పెడతాను—ఇహ ఆ తరువాత అంటావ్ – నీ తల్లి ఎలా తలిస్తే – అంత!—

"తానే, తన బిడ్డను కనిపెట్టుకుంది!

"ఆ రుషిమాత్రం—"

వెంకటరత్నం—కళ్లుమిరుమిట్లుయే కాంతిలో నిలుచోలేకపోయినట్టు, విడిచి, వీధిలోకి వచ్చేశాడు: మనసులో అమ్మమ్మకు అనుక్షణమూ, అడుగడుగునా మ్రొక్కుకుంటూ.

ఆ వెలుగు దూసుకువచ్చిన తరువాత, ఈ నడివీధి, ఈ సమ్మర్దం, ఈ దీపాల మినుకుమినుకు – ఈ మల్లెల గుమాయింపూ, ఇదంతా, మనకు అందుబాటులో ఉండి, తనజోలికి రావడానికి భయంభయంగా తప్పకు తిరిగే, ఏదో సాదాలోకంలాగా అనిపించింది వెంకటరత్నానికి—

అప్పటికి, మామూలు మనిషి అయినాడు—

రంగశాయి కనబడితే, పలుకరించాడు: నిలవేసి కుశల ప్రశ్నలు చేశాడు—"నీవు కనబడకపోతే ఏమీ తోచడంలేదురా!" అన్నాడు. "రేపు మీ యింటికి వచ్చి, కొత్త సంసారం ముచ్చట చూస్తా" నన్నాడు! – మామూలు ధోరణిలో వెన్ను తట్టాడు—

వెంకటరత్నం – ఎటు చూసినా, ఏమీ ఎబ్బెట్టు కనిపించలేదు.

★ ★ ★

అక్క మహాదేవి

పూర్వము ఎన్నడో - పెద్ద లెవ్వరో పలుకంగా, విన్నాము!

అవునా, ఆ పెద్దలు, తనకన్న తెలిసినవారు, సూక్ష్మముగ తెలియజెప్పంగా, గురికుదిరి, గురుతుగా, చిత్తమున జేర్చుకొన్న వృత్తాంతము, ననుబోలిన వారికి తేట తెల్లముగా వివరించిన వైనము ఎట్టిదంటేనూ-

శ్రీకరమ్మైన కల్యాణపురమ్ములో, శివానుభవ మంటపంలో: అల్లమ ప్రభువు శూన్యసింహాసనం అధిరోహించి ఉండగా - కళల కైవారాన - చెన్నబసవన, సిద్ధరామయ్య, - తెలుగు బొమ్మయ్య.

సత్యక్క, ముక్తాయక్క-

నిమ్మవ్వ, కదిరె రెమ్మవ్వ-

మొదలైన, శరణులందరూ - యిలా పేరు పేరున బలసి కూర్చుని, శివానుభవ చర్చలో, లీనమై ఉన్న సమయాన, అలాంటి తరుణాన-

చిరునవ్వే కట్టుకోకగా - గురుభక్తే పైఠిణీగా - దైవకృపే తానుగా -

తెలియని కనులకు తానో ప్రశ్నగా,

తెలిసిన మనసుకు, తానే సమాధానముగా -

లేత అనటి అకంత నేవళాన ఉన్న ఒక చిన్నది, మైజారు కురుల దుప్పటి కప్పుకుని, వారి సన్నిధికి జేరుకోగా,

ఒక కన్ను కసిరింది -

ఒక చూపు చురచురలాడింది -

ఒక వాలకం వంకబెట్టింది-

కొందరి మనసులు శివశివా అన్నవి-

కొందరి వైఖరి భవా - అభవా - అన్నది-

ఆ చిన్నదాని చెక్కిలి 'చెన్నమల్లికార్జునా!' అన్నది!

ఎవరా చిన్నది: అక్కమహాదేవి!-

కన్నవారెవ్వరు - అతి సామాన్యులు!-

వారిపేరు? - కన్నతల్లి సుమతి; తండ్రిపేరు-నిర్మలశెట్టి; వృత్తి? - శరణులను సేవించుకోవడం; ఆస్తి? - శివభక్తి!

ఆ తల్లికి - తొలిచూలూ మలిచూలూ యీ చిన్న దొక్కతేనా? ఔను:

బిడ్డకు వెన్ను చలువ లేకపోయెనే - అనుకుంటిరా ఆ తలిదండ్రులు? ఏనాడూ లేదు. పిల్లదానికి కంటి చలువ ఉంది: కళ ఉంది: ఎత్తుకో వచ్చినవారు - 'ఎవరీ

బాల' అని అబ్బురపడేవారు: అడించ వచ్చినవారు – 'అంబా!' అని చేయెత్తి మొక్కేవారు:

పాలీయబోయినప్పుడల్లా ఆ తల్లికి పరవశమయ్యేది...

ఎవరవమ్మా – తల్లీ: మా యింట ఎందుకు వెలశావమ్మా – అని ఆ తండ్రి చెక్కిలి పుణుకుతూ ముద్దుచేసేవాడు:

అలా పెరిగింది ఆ చిన్నది;

పేరేమని పెట్టారు: పేరెవరు పెట్టారు?

"అక్క" అన్నారు. అన్నదెవరు, పంజరాన ఉన్న చిలుక: ఆనాటి కీనాటికి ఆ తల్లికా పేరే!

చిన్నతనాన ఒక ఆటలేదు – ఒక అల్లరిలేదు! వెన్నముద్దల్లె నవ్వుతూ ఉండేది: కన్నెతనాన ఒక చిలిపితనంలేదు: ఒక చికిలింపు లేదు! పవలూ రేయీ వెన్నెలగాచే చందమామల్లె తిరుగుతూండేది! పగటి వెన్నెలేమా అని అబ్బురపడేవా, అంట సిగపూవుగ జేసికొన్న జాబిలికి చీకటు లెక్కడివోయీ – ఆ వెన్నెల పవలెల్లా ఎక్కడ – కదళీవనంలో! ఏల? – అది వాని లీల:

అలా రూపాన ఉన్న కన్నెను – ఆ పురమేలే రాజు, మాంచి ప్రాయాన ఉన్నవాడు చూచినవాడై, కులమిదనీ గుణమిదనీ తెలుసుకున్నవాడై, బరాబరుల వారిని, ఆ ఇంటికి పంపి, మీ కన్నెను ఏలినవారు, చేపట్టామన్నారని, ముగుదల సేయంగా, తల్లిదండ్రులు తబ్బిబ్బై తలయూచి, అక్కమ కావైనం తెలుపగా, చిన్నది, మౌనంవీడి నవ్వి, కోటలోవానిని తోటలోకి రమ్మను, కోరిన దిచ్చి చేపట్టమను – అని పలికిందాయెను!

ఆ రాజు – వానిపేరు కౌశికుడులే – ఉగ్రం తెచ్చుకుని, సిగపట్టి యీడ్చుకుని వచ్చి పాదదాసిని చేసుకుని, తక్కిన భోగసానులకు ఊడిగం జేయించే సన్నాహాన, అక్కమ ఉన్న తావునకు రాగా, ఆ తల్లి, ఎదురేగి కుశలమడిగి, ఏమని అడిగినదంటేను–

"మారాజా! మామిడికి తీయని నీరు
నిమ్మకు పుల్లని నీరు
మల్లెకు విరజాజికీ పరిమళోదకం పోసిన దెవరయ్యా!

జల మొకటే, స్థల మొకటే, ఆకాశ మొకటే – వెరసి ఒక్కటే – మరి, యీ భేదములకు కారణమేది – కర్త ఎవ్వరు? "

రాజు పలుకలేకపోయినాడు–

చిన్నది, ఓరి అజ్ఞానీ అన్న చూపుచూసి –

భూమిలో నిధి, ఫలములో రుచి, నువ్వులలో నూనె–కంటి కగపడదు–
ఆ తీరుననే, భావమున మరుగుపడి బ్రహ్మ మున్నది కదా!
ఆ నెలవు తెలుసుకో –
చెన్న మల్లికార్జునా శరణు నీవే అని వేడుకో –

వాడు నిన్ను చేపట్టిననాడు నిన్ను నే చేపట్టేను అన్నది:

ఆ రాజేమో, జైనుడు: శైవుడు కాడు: పరను శివుని నమ్మినవాడు కాడు. కాకపోయినా, కన్నెమీది మక్కువతో తలయూచినాడు:

అనాటినుండి కన్నె : కన్నవారింటికి పోలేదు – ఏమమ్మా యిది? అన్నారు వారు:

పరునికి యివ్వతలపెట్టగానే, పుట్టిన యిల్లు మరుగు పడినదమ్మా – నాకిక తలిదండ్రులు దూరపుబంధువులు: కన్నవారిల్లు ఎన్నడో ఊగిన ఉయ్యాల: మనసు దూరం జేసుకోను: కాని, మరింత మీకు చేరువకాను– అని పలికి వారికి మ్రొక్కి సాగనంపినది – కన్నతల్లికి దుఃఖం వచ్చినది. బిడ్డను సందిట జేర్చుకొని, వగవగ వాపోయినది – అక్కమ్మ – నవ్వి – "వెట్టిచాకలి, ఊరివారి బట్టలు, రేవున వేసి అవి తనవే అన్న మమకారంతో బండను బాదినట్లు, ఏది నాదనుకున్నా, దుఃఖమే అమ్మా! యీ ఆర్తిదీర్చేవాడు, ఆ చెన్నమల్లికార్జునుడే–"

ఆ తల్లిదండ్రులకు, శోకములో ఆనందము కలిగినది:

అలా, ఆ చిన్నది, ఆ కదళీ వనంలోనూ, చెంగటనున్న వనంలోనూ, ఉనికి చేసుకుని – చేసుకుని ఉంటూండగా, తానొక్కనాడైన తలదువ్వుకోలేదు – జలక మాడలేదు, వలువ మార్చలేదు – కాని,

చెదిరిన ముంగురులె చేర్చుక్కగా –

గుబురుకమ్మిన ధూళి అంగరాగమ్ముగా,

తోజూపే కజ్జలముగా,

కన్నె తనానికి ఆ రోజు కారోజు కళ పెచ్చుగా – రాజుకిది తెలిసి, సరిగె కోకలంపగా, జలతారురైకలంపగా, ఏడు వారాల సొమ్ములంపగా –

పెగ్గడికాండ్లతో అక్కమ ఏమన్నదంటేను – "మ్రానుకు వనమే కోక, కొమ్మకు చిగురే రైక, పూసిన పూలే సొమ్ములు – అంబరమైన ఆభరణమైన, లోకాలకు నీ వొక్కడవే చెన్నమల్లికార్జునా–

"తనువు నంటినదీ మాయ – తానుగా విడువనిదీ మాయ – రాజుకు రాణిగా, యోగికి యోగినిగా, మనసుకు మమతగా, కనులకు ఆనందబాష్పములుగా, రగడ చేసేది మాయ – శోకము వచ్చినా, సుఖమే వచ్చినా – కన్నీరు తప్పదా – చెన్నమల్లికార్జునా, – లోకులకిది నీదు మాయగా దోచెను: నాకిది, నీయాన చెన్న మల్లికార్జునా–"

అన్నది – ఆ పలుకులు విన్న ఒక శరణు డన్నాడు కద–

"అక్కమా! నీవు శివుని సిగవే." – వారి వాకోవాక్యము లీ తీరున నడచినవట–

"సిగను కాను, సిగపూవునూ కాను: వానిమేని సగమలముకొన్న జగజ్జనని చిరునగవే, భువనాలకు వెలుగులీయ, ఆ వెలుగు రవంతసోకేనని వెంపరలాడే మొయిలు చిలపను!"

"మొయిలు లేనిదీ, మెరుపు లేదాయే – తాను లేనిదీ వాడు లేదాయే! తానే వాడని తెలివి తెచ్చుకో!"

"ఆ తెలివి నాకీ జన్మకు కటాక్షించకయ్య చెన్న మల్లికార్జునా – తాను వాడాయెనో, తానెవ్వరిని స్మరించేను, సేవించేను – మరి, ఈ జన్మకు ఫలమేదయ్యా

చెన్న మల్లికార్జునా –" ఆ శరణుడు, భవుని స్మరించి, అక్కమను ఆదీవించి, గడచిపోయినాడు!

మరికొన్ని దినములాయె! అవి పున్నమిప్రొద్దులాయె! ఏలిన వానికి తమకం హెచ్చి – తానై కదలివచ్చి, "రావే బంగరుబొమ్మా! రాణివాస మేలుకొనవే!" అని చేయందుకొనఁగా, పండు నిప్పులు సోకినట్లు చేయి భగ్గుమనంగా, ఆ రాజు విలవిలలాడంగా, అక్కమ కణకణలాడి అల్లంతలో చల్లనై –

హరిని మ్రింగే – అజుని మ్రింగే
ఇంద్రునీ చంద్రునీ మ్రింగె
బల్లిదుల మ్రింగె బలవంతుల మ్రింగె
నీ మాయ:

ఇన్ని మాయలు నేర్చిన నీయందు తానో మాయావినని ప్రల్లదములాడి మనియేను చెన్న మల్లికార్జునా!–

కేవల మహంకారమునకు తావలమై, ముప్పది రెండు పాశముల జిక్కి, భ్రమించే వేసాలవారి మోసాలు జూసి గాసిలి, తల ఎత్తలేని బిడియాన, యీ చిత్తము నీ పద సన్నిధికి చెంగున చేరేనయ్య చెన్న మల్లికార్జునా!–

ఇలా పలికినదై, అక్కమ ఆ తావు వదలి, తనకు తానై కదలిపోవుచూ –

కరుణ నీవైనవాడా, నీవే నరుడయ్యేవని కలకాలము ధ్యానించంగా, వనాన కోకిలలూ, చిలుకలూ మంగళ వాద్యములు మ్రోగించి, పుప్పొడి భూతి బూసి, పూవుల కంకణము కట్ట, "పోవే నీ ధవుని వద్దకు!" అని హెచ్చరించిరయ్య!–

జలమే కళ్యాణ మంటపము; పై మెరుపే చలువ చప్పరము; తారల తళుకే కలికి తోరణము; రోదసి పెళ్ళిపీట! చీకటి తునకలె తలంబ్రాలు – కదల కాళ్ళులేని కాంత పెళ్ళికూతురై, మొదలూ తుద లేనివాడు కాంతుడై, కలకాలము నిలిచే కాపురము మనదాయెనయ్య చెన్న మల్లికార్జునా!–

నీవు పుట్టిన దెచ్చట
గురువుల కృప అనే కుదురున
పెరిగిన దెచ్చట
శరణుల కరుణ అనే వనాన.
మెక్కినదేమి
భావమనే పాలు, సుజ్ఞానమనే నేయి, పరమార్థమనే చక్కెర–
మజ్జనము?
సజ్జన సాంగత్యము!
నిత్య పూజ?
శాంత చిత్తము!
పుజా పుష్పము?
పారవశ్యము!
ధూపము?
నిట్టూర్పు!
దీపము?

అమల భావన!

అరతి?

నిరతి!

నివేదన?

తన జన్మలు

తానెవ్వరు?

బసవన్న భక్తి, చెన్న బసవన్న జ్ఞానము, మణవాళయ్య నిష్ఠ, ప్రభులింగని జంగమ స్థలము, అజగణ్ణ ఐక్యస్థలము, నిజగుణుని అరూఢ స్థలము-సరిసమాన మిళితమై, వెరసి తానాయెగా:-

అనుభవ మంటపాన కొలువున్నవారూ యీ పలుకులాలకించి తలలూచంగా, చెన్నబసవన్న, మౌనాన దీవించగా, ఆ దీవెన వహించి, అక్కమ సాగిపోయె - చెన్నబసవేశ్వర శరణులనినారు గదా-

"అద్యుల అరువది వచనములకు
బసవన యిరువది వచనములు లెస్స-
బసవన్నవి - యిరువది -
ప్రభులింగని - పది -
ప్రభుదేవుని పది - అజగణ్ణవైదు -
అజగణ్ణవైదు - కూడలి సంగమయ్య దొక్కపలుకు
ఆ ఒక్కపలుకే, అక్క!"

ఔనోయీ - యిది వారి మెచ్చుకోలు!

అక్క మహాదేవి ఏమైనది?

శ్రీ గిరి జేరుకొనినది! కదళీ వనము ఉనికి జేరుకున్నది-తానేమనుకున్నది?

కలకల పలికే చిలకల్లారా,
కోయని పిలిచే కోయిల్లారా!
ఝూంకారాల తుమ్మెదలారా!
నా పతి ఏడమ్మా!
తనను వెదకికొనుచు రాగ
తానూ వెదక బోయెనో,
లోగిలిలో దివ్వెవెలిగె,
లోకేశా, మరలి రార!
బయల కలయజూచి భంగపడినాను,
హాయలుమీరేవాడ: హృదిలోనె ఉన్నావు!
కలగంటినే-అక్క, కనుగొంటినే
కలత నిద్దురవీడి మేల్కొంటినే
జడల కెంపులవాడు, జడినగవువాడు
నుడిలేని సడిలేని కడలేనివాడు

అన్యమెరుగనివేళ ఆశించినాడు
అడియాస కడదేర ఆదరించాడు!
అల్లంత సీతకే కల్లోలమ్మై,
కల్లోలమే ఏక ఉల్లాసమ్మై,
ఆదికాలం తపస నగ్నమ్మై, మగ్నమ్మై,
ఆరు తంత్రులు మీటనే
ఆరుడిగి మూడై, మూడుడిగి రెండై
రెండుడిగి ఒకటై, ఆ ఒకటి తానై...
ఆ ఒక్కటి తానై, తరించెనోయి అక్కమహాదేవి!

★ ★ ★